

Heimans en Thijsse

Nieuwsbrief

Mededelingenblad van de Heimans en Thijsse Stichting

nummer 32

juni 2007

Nieuws over de Website

De website van de Heimans en Thijsse Stichting ontwikkelt zich tot een belangrijke bron van informatie. Uiteraard is er een pagina over Eli Heimans en Jac. P. Thijsse en het doel en de werkwijze van de Stichting. Verder worden er regelmatig actuele berichten over nieuwe boeken, activiteiten, exposities en andere nieuwsberichten gepresenteerd.

De meest recente Nieuwsbrief is te downloaden. Er is een uitgebreide pagina met verwijzingen naar websites van organisaties op natuurgebied en naar andere relevante informatie. Tevens is er een pagina met links naar interessante (soms historische) radio- en tv fragmenten die op internet zijn te beluisteren en te bekijken. Handig is dat je kunt zoeken op trefwoorden.

Nieuw is het Forum, dat via de website is te bezoeken. Het doel van dit Forum is een digitale ontmoetingsplaats te bieden aan donateurs van de Heimans en Thijsse Stichting en belangstellenden. Via dit Forum kunnen aankondigingen worden gedaan van exposities, evenementen en nieuw verschenen boeken. Verder kunnen er vragen worden gesteld en beantwoord en discussies worden gevoerd over allerlei onderwerpen die te maken hebben met de relatie tussen mens en natuur. Iedereen kan het Forum lezen. Berichten plaatsen en reageren is alleen mogelijk voor donateurs van de Heimans en Thijsse Stichting. Bij registratie wordt dit gecontroleerd.

Men kan zich op het Forum registreren door:

- (1) rechts bovenaan de Forum-pagina op 'Registreer' te klikken;
- (2) in te stemmen met de voorwaarden;
- (3) daarna een gebruikersnaam, E-mail adres en twee maal een wachtwoord in te vullen en de cijfers en letters van de Bevestigingscode over te typen (de overige vragen en opties hoeven niet beantwoord of gewijzigd te worden);
- (4) tot slot op 'Bevestig' te klikken.

Na registratie ontvangt men binnen enkele dagen per E-mail een verzoek om persoonlijke gegevens door te geven, zodat gecontroleerd kan worden of men werkelijk donateur is. Daarna ontvangt men per E-mail bericht dat het account is geactiveerd. Dan kunnen berichten en reacties worden geplaatst.

Bezoek de website: www.heimansenthijssestichting.nl; sla het adres op in de favorietlijst en kom regelmatig terug! Voor de kenners, de website beschikt over RSS: zo is men dus altijd op de hoogte van het laatste nieuws.

Suggesties voor een nieuw stukje op de website zijn van harte welkom. Heeft men vragen dan kan via een contactformulier een bericht worden gestuurd naar de webmaster.

Herbert Kuyvenhoven
(webmaster www.heimansenthijssestichting.nl)

Documentatie van

- natuurbeleving
- natuurstudie
- natuurbehoud
- natuureducatie

De platenatlas bij de Flora van Oudemans

De bibliotheek van de Heimans en Thijsse Stichting wint de laatste jaren aan betekenis door indrukwekkende schenkingen van boeken op het gebied van alle denkbare aspecten van natuurstudie. Naast de kern van de bibliotheek in de vorm van de vele geschriften van Heimans en Thijsse groeit het bestand aan boeken en documenten waarvan de inhoud van dien aard is, dat opname in onze bibliotheek vanzelfsprekend is. Soms doemt er even een vraag op of een werk past in de doelstelling van de bibliotheek, en soms is de achtergrond van een publicatie zo onduidelijk, dat er nader onderzoek nodig is om te kunnen bepalen of het boek opgenomen kan worden of niet.

Dit laatste deed zich onlangs voor, toen temidden van de vele nieuw binnengekomen boeken een map opdook, waarin zich 91 platen van met de hand ingekleurde afbeeldingen van Nederlandse planten bevinden (Fig. 1). Wat was de achtergrond van deze losbladige platen, zonder bijbehorende tekst? Hoorden ze bij een boek, of waren ze afzonderlijk uitgegeven?

Naspelingen leverden de volgende achtergrondgegevens op. De platenatlas in onze bibliotheek vormt een essentieel onderdeel van de in 1869 uitgegeven driedelige Flora van de hand van Prof. Dr. C.A.J.A. Oudemans, en deze flora hoort weer thuis in een 15 (16?)-delige serie boeken onder de titel: 'Natuurlijke Historie van Nederland', uitgegeven bij Kruseman in Haarlem.

In een tijdsbestek van twee jaar (1868-1870) verschenen bij de uitgeverij G.L. Funke in Amsterdam deze boeken, die de meest uiteenlopende aspecten van de natuurlijke historie van ons land behandelden. Het betrof niet alleen de Flora van Nederland van Oudemans waarnaar mijn zoektocht begon, maar ook:

- De vogels (2 delen), door Prof. H. Schlegel (1868);
- De kruipende dieren (1 deel), door Prof. H. Schlegel (1870); reptielen en amfibieën);
- De zoogdieren (1 deel), door Prof. H. Schlegel (1870);
- De visschen (1 deel), door Prof. H. Schlegel (1869);
- De gelede dieren (2 delen), door Dr. C. Snellen van Vollenhoven (1868); geleedpotigen: kreeftachtigen, insekten, duizend- en miljoenpoten, spinachtigen;
- De weekdieren en lagere dieren (2 delen), door Dr. J.A. Herklots (1870): overige ongewervelde dieren;
- De bewoners (1 deel), door Dr. D. Lubach (1868);
- Het klimaat (2 delen), door Dr. H. Krecke (1869).

In deze serie was al eerder het beroemde tweedelige werk

Fig. 1. Botanische illustratie uit de platenatlas van Oudemans.

van W.H.C. Staring verschenen over de 'Bodem van Nederland. De zamenstelling en het ontstaan der gronden in Nederland ten behoeve van het algemeen beschreven' (deel 1 in 1856, deel 2 in 1860).

Vooraf Schlegel's werken vallen op door hun buitengewoon mooie afbeeldingen. Het gaat in veel gevallen om met de hand ingekleurde lithografieën, fraaie met dieren gestoffeerde landschappen, en de koppen van alle toenmaals bekende inheemse vogelsoorten (Fig. 2). De in ateliers ingekleurde steendrukken vertonen op veel plaatsen een bijzondere glans, veroorzaakt door een dun laagje eiwit, dat is aangebracht ter bescherming van de waterverkleuren. Het is moeilijk voor te stellen, dat al deze nu nog sprankelende kleuren handmatig in seriewerk zijn aangebracht. Een schijnbaar willekeurige inkleuring van de afgebeelde landschappen werd wellicht bepaald door de prijs van de boeken: veel ingekleurde afbeeldingen betekende vermoedelijk dure boeken! De in beide vogelboeken opgenomen koppen van de Nederlandse vogels maakten dat deze boeken in de toenmalige wereld van vogelkenners de 'koppenschlegel' werden genoemd. Het is verbazingwekkend dat Schlegel (1804-1884) als directeur van 's Rijksmuseum van Natuurlijke Historie in Leiden, in de periode 1868-1870, naast zijn bestuurlijke werkzaamheden, tijd en energie vond om de vijf eerder genoemde boeken te verzorgen.

Uit het bovenstaande blijkt dat het werk als vrijwilliger in de Heimans en Thijsse Bibliotheek meer met zich meebrengt dan alleen het ordenen en opbergen van de binnengekomen boeken. Dit op zichzelf is al een interessante bezigheid, omdat je natuurboeken onder ogen krijgt waar je alleen over gehoord hebt, maar die je nooit in handen hebt gehad. Maar uit de speurtocht naar de Flora van Oudemans wordt duidelijk dat je soms de kans krijgt om wat dieper te graven in de achtergrond van een boek, om zodoende een stukje van de natuurbibliografie bloot te leggen waar je voordien geen idee van had. Het is te hopen, dat de hele serie 'Natuurlijke Historie van Nederland', inclusief de nu ontbrekende drie delen van de Flora van Oudemans, ooit een van de parels van de Heimans en Thijsse Bibliotheek zal vormen.

Aldo Voûte

Fig. 2. Illustratie uit 'De vogels van Nederland' door H. Schlegel, met o.m. mezen en goudhaantjes.

**Heimans en Thijsse Dag op 5-6 oktober 2007:
'Mens, Natuur, Milieu, Educatie:
Een nagedachtenis aan Harry Wals'**

Dit jaar staat de Heimans en Thijsse Dag in het teken van de natuur- en milieueducatie. De dag is ook een nagedachtenis aan Harry Wals, die in juni 2006 overleed. Dagvoorzitter is Maarten Smies.

De Dag wordt gehouden in het Haags Buitencentrum voor Natuur en Milieueducatie te Wilhelminaoord (Dr.). Dit werd opgezet onder leiding van Harry Wals, toen hij directeur was van de Gemeentelijke Dienst School- en Kindertuinen van Den Haag.

Op zaterdag 6 oktober zijn er 'buitenactiviteiten' over milieu en verleden op het centrum. Ook worden een bus- en een fietsexcursie in de omgeving gehouden. Het programma wordt besloten met lezingen over 'De afhankelijkheid van de mens van de natuur op wereldschaal' en 'Harry Wals en zijn rol in de natuur- en milieueducatie'.

Op vrijdagavond wordt de film 'An inconvenient truth' van Al Gore vertoond en de milieueducatieve betekenis van de film in discussie gebracht.

Het centrum biedt gelegenheid tot overnachten. Er zijn in de onmiddellijke nabijheid ook enkele hotels. Zie verder het bijgevoegde volledige programma en een opgaveformulier!

**Nominaties voor de Heimans en Thijsse Prijs
(Bronzen spreeuw) 2008**

De Heimans en Thijsse Stichting hoopt in 2008 opnieuw de Heimans en Thijsse Prijs toe te kennen. Deze bestaat uit een bronzen beeldje van een spreeuw en een oorkonde. De prijs wordt toegekend aan een persoon, groep of organisatie die activiteiten ontwikkelt of heeft ontwikkeld, welke gericht zijn op het wekken van belangstelling voor de natuur, de natuurstudie, het natuurbehoud of de natuureducatie bij uiteenlopende doelgroepen. Hierbij kan sprake zijn van verschillende maatschappelijke invalshoeken (sociaal, economisch, kunstzinnig, cultureel, spiritueel, wetenschappelijk). Natuurbeleving is voor zulke activiteiten zowel inspiratie als motief.

Nominaties kunnen tot 1 december 2007 worden ingediend op een speciaal formulier, dat kan worden aangevraagd bij de voorzitter van de Commissie Activiteiten en Prijzen van de Heimans en Thijsse Stichting: Maarten Smies, Postbus 96992, 2509 JJ Den Haag, e-mail: maarten@smies.org Ook is het formulier beschikbaar op de website van de Heimans en Thijsse Stichting: www.heimansenthijssesstichting.nl

Maarten Smies

Onthulling Eil Heimans plaquette

Op 12 mei 2007 werd tijdens een bijeenkomst van de Vereniging Vriendenkring van De Heimanshof te Hoofddorp een plaquette ter herinnering aan Eli Heimans onthuld. De plaquette is gemaakt door Ton Engelman, oud-leraar, amateurbioloog en ziel van deze prachtige heemtuin. Ton hield ook een bevolgen inleiding over leven en werk van Heimans. Hij maakte nog eens duidelijk hoe belangrijk Eli Heimans is geweest voor de opbloei van de natuurstudie en de natuurbeschermingsgedachte. Vervolgens werd de bronzen plaquette, gemonteerd op een Drentse zwerfkei, onthuld. Daarna werden we rondgeleid in de grote en zeer gevarieerde tuin, die instand wordt gehouden en intensief gebruikt dank

zij het werk van tientallen vrijwilligers.

Bij de genodigden waren ook enkele vertegenwoordigers van de mij onbekende 'Heemtuin de Heimanshof' op de Paasheuvel bij Vierhouten, een landschapstuin waarin alle planten verzameld worden die van nature op de Veluwe groeien. Deze al even enthousiaste heemtuinvrijwilligers waren blij met het contact met onze Stichting dat nu kon worden gelegd. Zij boden spontaan aan het archief van deze in 1935 op initiatief van Henk van Laar opgerichte heemtuin t.z.t. onder te brengen bij de Heimans en Thijsse Stichting.

Eddy van der Maarel

Documentatie van

- natuurbeleving
- natuurstudie
- natuurbehoud
- natuureducatie

De Eli Heimans plaquette in de Heemtuin Heimanshof te Hoofddorp (www.deheimanshof.nl).

Kunstenaar: Ton Engelman;

Foto: Joke Lieveise.

De tekst, Heimans' grafscrift, is ontleend

aan zijn gedicht 'Novembernevels':

*Wie werkte met liefde
blijft leven.*

*Wie gaf van zijn gaaf heeft voor
altijd gegeven.*

Wie Was.....? nr. 13 Kees Sipkes

Kees Sipkes, die in oktober 1895 in Haarlem werd geboren, begon al op jonge leeftijd met het kweken van planten. Anders dan zijn vader die aardbeien kweekte om er jam van te kunnen maken, had Kees vooral belangstelling voor wilde planten.

Toch had zijn vader een beslissende invloed op zijn zoon omdat hij hem in contact bracht met Jac. P. Thijssse. Na het gymnasium volgde Kees Sipkes een opleiding aan een tuinbouwschool en begon in 1918, heel ongewoon voor die tijd, een kwekerij van wilde planten in Overveen, aan de rand van Haarlem. Hij noemde zijn bedrijf De Teunisbloem als eerbetoon aan professor Hugo de Vries die op basis van zijn kruisingen met teunisbloemen de mutatietheorie had bedacht. Een van de opdrachten die Sipkes als kweker ontving was de beplanting van Thijssse's Hof in 1925.

Naast zijn werk nam Sipkes enthousiast deel aan het verenigingsleven. Bij de oprichting van de Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie, in 1920, was hij al 24 en dus net te oud om lid te kunnen worden, maar hij ging wel vaak als begeleider mee op kampen. Actief was hij ook in de KNNV waar hij wegens zijn bijzondere verdiensten tot erelid werd benoemd.

Sipkes reisde graag en veel. Nadat hij op zijn vijfentwintigste een fietstocht van drie maanden naar Marokko had gemaakt om planten te bestuderen, had hij de smaak te pakken en volgden excursies door geheel Europa. Over deze reizen hield hij populaire voordrachten, onder meer voor de Maatschappij voor Tuinbouw en Plantkunde. Bekend werd hij ook door zijn geschriften. Zijn eerste artikel verscheen in 1916, in *De Levende Natuur*. Vanaf die tijd publiceerde hij regelmatig in dit blad en ook in andere bladen, zoals *Natura*, *Groen* en *Gorteria*. Vaak ging het over orchideeën, een groep waar hij een voorliefde voor had.

In 1945 doekte Sipkes De Teunisbloem op. Het bedrijf dat al niet zo best floreerde, had door de Duitse bezetting de genadeklap gekregen. Sipkes vestigde zich op Voorne waar hij adviseur werd bij het Administratiefonds Rotterdam, een particuliere maatschappij die een stuk van de duinen onder Oostvoorne beheerde, een gebied dat thans eigendom is van het Zuid-Hollands Landschap.

Op Voorne ontplooidde Sipkes zijn talenten als natuurbeschermer en natuurbeheerder. Hij bezat een welhaast ongeëvenaarde kennis van de duinflora. Een van zijn grote wapenfeiten uit deze periode is de aanleg van de Tenellaplas, een landschapstuin van enkele hectaren groot met daarin een uitgegraven duinplas. Het bloemrijke gebied, waar veel orchideeën groeien, vormt nog steeds een trekpleister voor natuurliefhebbers. Hij heeft in die tijd veel samengewerkt met Dr. J. Landwehr en samen met hem het boek *Wildeplantentuinen* gepubliceerd.

Sipkes heeft een belangrijke rol gespeeld bij de totstandkoming van het Biologisch Station 'Weevers'Duin' van de Stichting Wetenschappelijk Duinonderzoek dat in 1952 werd geopend. Hij heeft ettelijke botanici die vanuit het Station onderzoek verrichtten in de duinen rondgeleid en met hen over ecologie en duinbeheer gediscussieerd.

Kees Sipkes was een markante persoonlijkheid, soms nogal eigenwijs, maar altijd behulpzaam. Hij en zijn vrouw Bep hadden veel vrienden, het echtpaar was bijzonder gastvrij. Net als vele andere beoefenaars van de botanie, de *scientia amabilis*, bleef Kees Sipkes tot op hoge leeftijd lichamelijk en geestelijk fit. Hij stierf in januari 1989 op 93-jarige leeftijd. Ruim elf jaar daarvoor, in december 1977, had hij de Heimans en Thijssse Prijs ontvangen. Bij die gelegenheid typeerde Victor Westhoff, die de laudatie uitsprak, hem als 'een onvervalste en waardige nazaat van Heimans en Thijssse'.

Marga Coesèl

bronnen:

V. Westhoff (1978). C. Sipkes en de wilde planten. *Natura* 75: 190-194.

M.J. Adriani & B.M. Lensink (1985). 22 oktober 1985: Kees Sipkes wordt negentig jaar! Een huldeblijk uit zijn vriendenkring. *Gorteria* 12: 250-254.

De Heimans en Thijssse Stichting beheert een bibliotheek en een archief met materiaal betreffende de ontwikkeling in het denken over en het omgaan met de natuur.

Activiteiten op deze terreinen worden bevorderd door o.m. het toekennen van de Heimans en Thijssse Prijs.

Men kan donateur van de Stichting worden door EUR 15,- (instellingen minimaal EUR 45,-) over te maken op postgiro 3831069 t.n.v.

Heimans en Thijssse Stichting, Amsterdam, onder vermelding van 'donatie'. Men ontvangt dan de Nieuwsbrief en uitnodigingen voor manifestaties.

Postadres

Postbus 20123
1000 HC Amsterdam

Website

www.heimansentijsssestichting.nl

Secretariaat, Bibliotheek en Archief

Hugo de Vries-Centrum
Plantage Middenlaan 2c
1018 DD Amsterdam
tel. 020 5300297
Bibliotheek en archief zijn toegankelijk op dinsdag en vrijdag van 10.00 - 16.30 en op afspraak.

Dagelijks Bestuur

M.G. Schouten, voorzitter
tel. 030 2369258
mg.schouten@worldonline.nl
P.J. Roos, secretaris
tel. 020 4963098
rooskra@xs4all.nl
H. Bunte, penningmeester
tel. 020 6228115
h.bunte@ivn.nl
A.L. Spaans, secr. Heimans en Thijssse Steunfonds
tel. 026 4423748
a.lspaans@planet.nl
J.T.deSmidt, Commissie voor de Collecties
tel. 020 6235114
jt.de.smidt@hetnet.nl
P.J. Schroevers, Commissie Activiteiten en Prijzen
tel. 030 2310312
p.schroevers@zonnet.nl
E. van der Maarel
tel. 0561 430760
eddy.arteco@planet.nl

Bibliotheek

R. van Hees
tel. 020 6228115
heimans-en-thijssse-st@planet.nl

Eindredactie Nieuwsbrief

E. van der Maarel
tel. 0561 430760
eddy.arteco@planet.nl

Heimans en Thijssse Stichting